

Nagy Imre*

Felfegyverzett gépjárművek alkalmazása az afrikai és más helyi konfliktusokban

II. rész

A szerző tanulmányának első részében a civil gépjárművek felfegyverzésének 20. századi történetét tekintette át. A világ első felfegyverzett és páncélozott járműve a második búr háborúban, 1902-ben hadba vetett Simms-féle páncélozott gépjármű volt. A II. világháború után a nagyfokú mobilitás és rugalmasság már természetes igényként mutatkozott. Az elmúlt évtizedek helyi konfliktusairól szóló híradásokban rendszeresen felbukkannak eredetileg civil használatra gyártott vagy éppen katonai, de más feladatkörű rögtönzött módon páncélozott és/vagy felfegyverzett (leginkább szállító) terepjárók, pick-up járművek, teherautók. A cikk első része az öbölháborúban, valamint 1991-ben Szomáliában bevetett eszközök bemutatásával zárult. A második rész a 21. század konfliktusait veszi sorra, és részletesen ismerteti a helyi erők átalakított civi gépjármű típusait és az azokra telepített harceszközöket.

Európában – a délszláv háborúban és Csecsenföldön – leginkább eseti jelleggel használtak teherautó platformra helyezve ZU-23 és ZPU légvédelmi gépágyúkat. A Kaukázusban az orosz légierő korlátlan légi fölénye és harci helikoptereik mennyisége miatt is szükség volt ezekre az eszközökre.

Afganisztánban a különleges rendeltetésű erők az ún. Szpecnaz-egységek (*Во́йска специа́льного назначения*, röviden: *спецназ*) használtak a mudzsahedektől zsákmányolt amerikai és iráni gyártmányú járműveket, leggyakrabban AGS-17 gránátvetővel és DShK géppuskával felszerelve, vagy Ural-4320 teherautót ZSU-23-2 légvédelmi gépágyúval, máskor Kord nehéz géppuskával. A vezetőfülkét repeszálló mellényekkel bélelték körbe, a platót pedig homokzsákokkal védték. A szovjet kivonulást követően a hadurak között kitört a hatalmi harc. Bizonyos csoportok a pakisztáni titkosszolgálat adományaként érkezett terepjárókat használták, míg a harcból győztesként kikerülő tálibok Toyota Hiluxokat és Land Cruisereket szerelték fel fegyverekkel. Sőt, ezekre a típusokra ugyanúgy a megbízható minőség jelképeként tekintettek, mint az AK-47-es gépkarabélyokra. [11] A 2001-es amerikai támadás a terepjárók többségét megsemmisítette, a megmaradt példányokat pedig gondosan rejtve csak egy-egy támadás idejére hozták elő. 2009 augusztusában éppen egy ilyen járműre telepített ZPU-1-essel sikerült lelőni a Brit Királyi Légierő egyik Chinook helikopterét Sanginnál, Helmand tartományban. Az amerikai különleges erők a Toyota Tacoma típusokat használták 2001-ben, mert ezek voltak nagyobb számban hozzáférhetőek. A cseh speciális erők pl. AGS-17-essel és a PKM-mel felszerelt Hiluxokat, a britek Land Rover Defendereket vetettek be. Ezeket a járműveket már a felhasználó katonák és a parancsnokságok igényei szerint alakították ki, így a gépkö-

csikat kommunikációs, navigációs és álcázó eszközökkel is ellátták. Afganisztánban az ANA (Afghan National Army – Afgán Nemzeti Hadsereg) és az ANP (Afghan National Police – Afgán Nemzeti Rendőrség) erőinél több százas nagyságrendben rendszeresítették Ford Ranger terepjárókat is, amelyeket főként PKM géppuskákkal szereltek fel.

2003-ban az iraki hadsereg és félkatonai erők több rajtaütést végeztek felfegyverzett pick-upokkal, mérsékelt sikerrel. A támadásoknak számos civil esett áldozatul, mert az amerikaiak tévesen azonosítottak hasonló megjelenésű járműveket. A háború hagyományos szakaszának lezárulta után az amerikai biztonsági cégek szerződéses fegyveresei – közsímet nevükön a „kontraktorok” – a VIP-személyek és konvojok kísérésére elsősorban Toyota Tacomákat használtak. Később az amerikai segély részeként az új iraki rendőrség Nissan és Ford F350 terepjárókkal gazdagodott, amelyeket PKM-ekkel felfegyvereztek fel, miközben a másik oldalról a síita milíciák kaptak iráni dotációként Safir dzsipeket.

Csádban 2006 áprilisában újabb polgárháború tört ki. 2008 februárjában a felkelő csoportok 2000 fegyverese, mintegy 250–300 db felfegyverzett járművön 1000 km-t megtéve a sivatagban, betört a fővárosba, N'Djaménába. Napokig folytattak heves harcokat az elnöki palotát védelmező harckocsizókkal, mielőtt visszavonulásra kényszerültek.

2008 májusában a szudáni Darfúr térségében zajló öszszecsapásokban a kormányellenes Igazság és Egyenlőség Mozgalom (JEM) egy, az ország fővárosa, Khartoum, és az elővárosa, Omdurman mellett végrehajtott rajtaütésnél különböző források szerint mintegy 130–300 db felfegyverzett járművet vetett be. Nemcsak az Arbain bázist és a Wadi-Szajedna repülőteret, de az elnöki palotát és a parlament épületét is veszélyesen megközelítették. A kormánycsapatok csak nagy nehézségek árán tudták visszaverni a meglepetésszerű támadást.

A 2011 óta zajló líbiai polgárháborúban is hatalmas szerephez jutottak a Nissan, Mitsubishi, Toyota és a kínai Zhongxing gyártmányok, mind a Kadhafi-rezsim megdöntésekor kitört, mind az azt követő belharcokban. (6., 7. ábra.) Helyi sajátosság, hogy itt sokszor repülőfedélzeti fegyverzetet (gépágyú, nem irányított rakétakonténer) is felszerelték a járművekre. Még a csádi harcok veteránja, a jelenlegi „erős ember”, Khalifa Haftar tábornok is nyilvánvalóvá tette, hogy a tréleren szállított harckocsik mellett a tömegesen felfegyverzett terepjárók adják seregének fő erejét.

A szíriai polgárháborúban minden résztvevő fél alkalmazott felfegyverzett járműveket. A kormányerők a Hyundai Mighty kisteherautóktól kezdve a légvédelmi gépágyús Kamazokig többféle fegyvert is bevetnek a felkelők ellen, akik pedig azzal védekeznek, amivel tudnak. A polgári for-

* Törzsőrmester, MH Altiszti Akadémia Nemzetközi Kiképző Alosztály Counter-IED kiképző altiszt, NKE HHK – Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusz. ORCID: 0000-0002-1420-4296

6. ábra. A Khalifa Haftar tábornokkal szemben álló milícia tagjai járműveik mellett állnak Zawiya mellett, Tripolitól nyugatra, Líbiában [18]

7. ábra. A másik oldal: a líbiai egységkormány járőre DShK géppuskákkal, ZU-23 légvédelmi gépágyúkkal és hátrasiklás nélküli löveggel ellátott terepjárókkal [19]

galomban széleskörűen elterjedt Kia-kat és Datsun-okat könnyű fegyverzettel látták el, míg az ISIS nagyobb teherautókat improvizált rakétameghajtású lövedékekkel (IRAM – *Improvised Rocket-assisted Munition*) tett kilövésére alkalmassá, illetve zsákmányolt rendőri és katonai járműveket alakítottak át változatos módokon az aktuális harcfeleladatok és technikai lehetőségeknek megfelelően. [12] A nem irányított rakéták hajtóműveit olyan házilagosan készített robbanófejekkel szerelték, amelyekhez repeszekkel vagy gyúlékony gázzal töltött gázpalcaktesteket használtak fel.

Az észak-afrikai Száhel régióban aktív al-Kaida, és az Iszlám Államhoz kötődő helyi csoportosulások gyorsan mozgó rajtaütő kommandói is komoly nehézségeket jelentenek az olyan konfliktusokkal teli államoknak, mint Mali, vagy Nigéria. Ezek az országok alig rendelkeznek felderítő képességekkel, légierővel, különleges műveleti erőkkel és mozgékony tartalékokkal, nem képesek a hatalmas térségeket teljesen ellenőrizni. A lázadóknál felfegyverzett terepjárók ugyan nem pótolják a tüzérség vagy harckocsik hiányát, de fontos részkittető szerepük van. A felkészületlen ellenféllel szemben láthatóan jól teljesítenek. Ugyanakkor a jobban kiképzett etióp hadsereg pl. az al-Shabaab rajtaütéseit számtalan esetben eredményesen hátrította, és az amerikai katonák is hatékonyan semlegesítették világszerte az ilyen jellegű támadásokat. Eközben ők maguk is igyekeznek a célszerűen átalakított és felfegyverzett civil járművekben rejlő előnyöket kihasználni. A világ különleges műveleti erői mellett a gépesített és felderítő kötelékek is széleskörűen használnak ilyen eszközöket, de már nem civil autókat alakítva át, hanem eleve számukra tervezett és gyártott típusokat, mint a brit Land Rover Wolf WMIK, a Jackal, az osztrák Steyr-Puch Pinzgauer, vagy a francia Renault Sherpa és Technamm Masstech.

Oroszország UAZ-3163-asokat alkalmaz a szír sivatagban és városokban való járőrözésre és szállítmánykísérésre. Ezeket a járműveket Kord nehéz géppuskával, vagy AGS-17 automata gránátvetővel is felszerelhetik. Fokozatosan ilyen fegyverekkel látják el a könnyűdandárokat és békefenntartó erőket is. [13]

Az amerikai csapatok az évek során százával szereztek be különböző gépjárműtípusokból, ami logisztikailag nem a legszerencsésebb. A különböző küldetésekhez a jelenlegi típusok nem a legoptimálisabbak: így az igényfelmérést követően komoly fejlesztési munkálatok kezdődtek páncélozott (ballistically protected) és páncélozatlan (soft-skin) verziók létrehozására. A jó terepjáró képesség, a nagy sebesség és könnyű kezelhetőség megtartása mellett megnövelt hasznos tömeg, halkabb motor, megfelelő C4ISR¹ és éjjellátó képesség, légi szállíthatóság (egy Chinook vagy CH-53-as helikopter függesztve tudja szállítani) mellett előírták a gyártóknak, hogy a jármű rendelkezzen elektronikai zavaróberendezéssel (jammer) az IED-k ellen, modulárisan alakítható legyen a különféle feladatoknak megfelelően, valamint éjjel-nappal könnyen álcázható legyen. Az elvárt kívánalmaknak ellentmondó követelmény, hogy a harcjármű ne legyen feltűnő és a civil alaptípusokra hasonlítson. Ez az elvárás a rádióantennák, fegyverek és a kívülről is jól látható operátorok miatt épp olyan nehezen teljesíthető feltétel, mint a hosszú távú igénybevétel és minimális karbantartás mellett elvárt 10–15 éves élettartam. A PB-NSCV (Purpose-built Non-Standard Commercial Vehicle – *célirányosan épített nem szabványos közforgalmú jármű*) beszerzési program 2020–2023 között mintegy 500 db jelenlegi járművet váltana ki. [15] A várható nyertes a Navistar SOTV-B (Special Operations Tactical Vehicle-B – Különleges Műveleti Harcászati Jármű) lehet. [14]

TECHNIKAI KIALAKÍTÁS

Az éppen hozzáférhető vagy zsákmányolt típusok igénybevétele mellett is látható, hogy a járművek egy része jobban kedvelt. Ezek közé tartozik a Toyota Hilux, a Land Cruiser, a Ford Ranger, a Mitsubishi L200. Teherautóknál gyakori a GAZ-66, az Unimog és az amerikai M35-ös. A hordozójárműtől a fegyverzettől függően megkülönböztethetjük a nehéz, és könnyű változatokat (light/heavy technicals).

Ezekre a járművekre leggyakrabban a szovjet PK és Gorjunov 7,62 mm-es közepes űrméretű fegyvereket, illetve a 12,7 mm-es DShK és M2 Browning nehéz géppuskákat szerelik fel, de számos egyéb harceszközt is felhasználhatnak. A csöves légvédelmi eszközök közül leginkább az 1/2/4 csövű 14,5 mm-es ZPU (8. ábra) és a 23 mm-es ZU-23-2, a 20 mm-es Zastava, 35 mm-es Oerlikon és az 57 mm-es S-60-as a legjellemzőbb, de megfigyeltek már 37 mm-es M-1939 szovjet és 20 mm-es M61 Vulcan gépágyút is. Páncélozott célpontok és erődített állások ellen legtöbbször a szovjet 73 mm-es SPG-9-es és 82 mm-es

8. ábra. A klasszikus megjelenés: Toyota gépjármű ZPU-2 légvédelmi gépágyúval [20]

9. ábra. A másik közismert kialakítás: Toyota, 106 mm-es hátrasiklás nélküli löveggel [21]

B-10-es, utóbbi kínai verziójaként a Type-65-ös és 105 mm-es Type-75-ös, illetve a 106 mm-es amerikai M40 HSN-lövegek (9. ábra), továbbá a Milan, AT-3 Sagger /9M14 Maljutka/ és TOW irányított páncéltörő rakéták láthatók felfegyverzett civil járműveken. Sorozatvető csököteget, (12 csövű, 107 mm-es kínai Type-63 és iráni Fadzs-r-1) vagy egyes rakéták (pl. 122 mm-es Grad vagy Sz-5-ös) kilövésére alkalmas indítószínek, számos esetben rögtönzött indítószínek is alkalmaznak. (10. ábra) Sőt, tüzeresség és légierő hiányában eredetileg repülőgépeken alkalmazott szovjet/országi UB-32-57 vagy UB-16-57 (11. ábra) vagy 68 mm-es francia Matra SNEB rakétablokkokat is erősítenek a járművekre, amelyeket távirányítással működtetnek, esetenként drónokkal megfigyelt tűzcsapásokra. A felsoroltakon kívül aknavetők, gránátvetők és harcjárművekből kisserelt, zsákmányolt toronyfegyverek is megfigyelhetők a pick-upokon, de extrémebb megoldások is előfordulnak. Az iráni hadsereg egy civilnek álcázott furgon hátuljából indított hajó elleni rakétát egyes felvételeken; Líbiában AML-90 Panhard 90 mm-es GIAP F1 löveget Humwee-ra szerelve fényképeztek le, és ugyanitt Iveco teherautóra applikált T-55-ös harcocsitornyot is lehetett látni. Szíriában előfordult, hogy egy gépjármű platójáról egy reaktivált 18. századi hajóágyúval tüzeltek. Előfordul, hogy több fegyvert is alkalmaznak egyazon járművön, de

10. ábra. Egy Mitsubishi L200-ról indított tűzcsapás nem irányított rakétákkal [22]

11. ábra. Egy módszer a mozgékony és tüzerő egyesítésére – a gépjárműveken a légierőtől zsákmányolt UB rakéta-blokkok [23]

inkább a bevethető járművek darabszámát növelik a rendelkezésre álló fegyverekkel.

A páncélozás – amennyiben egyáltalán ellátják vele a járművet – olykor ötletszerű, illetve a mozgékony megőrzés érdekében szükségszerűen minimális. Elsősorban a vezetőfülkét erősítik meg fémhulladékból (ún. hillbilly armour), és/vagy acélelemezzel, a teher-/küzdőteret ritkábban páncélozzák, akkor is leginkább csak oldalirányban. Esetenként a fő fegyver kezelője védelmére lövegpaizsot alakítanak ki.

Az alkalmazók az eredeti gyári színeket álcáfestéssel, vagy nemzeti színekkel és az adott fegyveres csoport jelzéseivel kombinálják, illetve harcias szlogeneket festenek a járművekre, de ríktó színű egyéni megoldások is előfordulnak.

A felfegyverzett gépkocsik technikai módosításáról (motor, erőátviteli rendszer, felfüggesztés) kevés feljegyzés olvasható, hiszen az alapjárművek megbízhatósága eleve a kiválasztás szempontja. A porszűrők és a kopó alkatrészek cseréjén túl, még a korábban említett járműtípusok kínai és iráni változatai sem adnak sok feladatot. (Néhány gyártó, a megbízhatóság „üzeneteként” a márka reklámjaként használja gyártmányainak harctéri szereplését. Mások – így a Toyota – igyekeznek gátolni, hogy rossz kezekbe kerüljenek a termékei, de az eszközei korlátozottak. Számos példányt azonban illegális úton juttatnak el a konfliktuszónákba.)

A különböző specifikus változatok kapcsán, a felsorolásból nem hagyhatók ki a mexikói drokartellek és az Iszlám Állam saját fejlesztésű járművei.

A drokartellek nagyfokú szervezethez és anyagi háttérrel rendelkeznek, de közülük is kiemelkedik a mexikói és guatemalai különleges erők egykori tagjaiból, és korrupcióról létrejött, brutalitásáról ismert *Los Zetas* csoport. A közbiztonság romlása nyomán már az 1990-es években a jómódú közszereplők és üzletemberek ballisztikus üveggel és golyóálló abrónccsal ellátott terepjárókkal és testőrcsapatokkal közlekedtek. Ilyeneket az egymással és a hatóságokkal folyamatos harcban álló bűnszervezetek (mint pl. a Jalisco-i új generáció kartellje /CJNG/, az Észak-keleti kartell vagy az Óböl-kartell) is beszerettek, és a járművek belsejét is páncélozták, illetve az utasterüket homokzsákokkal erősítették meg. Az ilyen védelmi intézkedésekkel szemben születtek meg 2010 körül az első „támadó” szerepre szánt ún. „narkó tankok” (narco tanques vagy közkeletű elnevezéssel „szörnyek” – monstruos).

Titkos műhelyekben a gépkocsik felépítményére 5–25 mm vastagságú, lövésekkel ellátott, hegesztett rátétpáncélzatot helyeztek. Olykor M2-es géppuskával ellátott forgótornyonyal és műszaki akadályok, illetve más járművek elleni döfőorr, tololappal, vagy ütköző ráccsal is felszerelték a járműveket. A nagyobb rajtaütésekre tervezett változatokba 19–20 személy is elfér, de alapvetően a kisebbeket preferálják. Lefoglaltak olyan példányt is, amely kódfejlesztő eszközzel és műholdas kommunikációval rendelkezett, igaz, a minden irányban páncélozott busz csak max. 50 km/h sebességre volt képes. Általában 10-20 db jármű halad konvojban, egyenként 4-5 fegyverrel. [16] Válaszként a szövetségi rendőrség bevetési egységei is megnövelték saját védettséget és tüzerüket, de bevonták a kartellek elleni kíméletlen harcba a hadsereg és a haditengerészet különleges alakulatát is.

Az Iszlám Állam harctéri sikereinek Szíriában és Irakban elsősorban a két ország haderejének szétesése és többfrontos lekötöttsége volt az elsődleges oka. Harceljárásuk fő eszközét a felfegyverzett terepjárók jelentették. Könnyű fegyverzetű, mozgékony alegységekbe szervezték erőik egy részét, ahol 10-10 harcos szerveződött egy-egy ilyen eszköz köré. Ezekből a feladathoz szükséges nagyságban szervez-

12. ábra. A Jalisco kartell 2020 nyarán tett közzé videót: mintegy 100 fegyverese pózolt egységes taktikai felszerelésben, felfegyverzett terepjárókkal és maguk által páncélozott járművekkel [14]

tek ideiglenesen harccsoportokat, mindig a gyenge pontokat keresve akár a kormányerők, akár más felkelőcsoportok ellen.

Újtásnak tekinthető a SVBIED (*Suicide Vehicle-born Improvised Explosive Device* – öngyilkos, gépjárművel célba juttatott rögtönzött robbanószerkezet) gépjárműves merényletek újragondolása. Változatos formákban hoztak létre eleve megsemmisítésre ítélt támadó járműveket. Ezeket nem pusztán robbantásos merényletek elkövetésére, hanem többnyire katonai műveletek során taktikai alkalmazásként – a hiányzó nehéztüzérség és a sebezhető páncélos erők képességeinek egyfajta pótlékeként – vetik be. Így pl. földmunkagépeket páncéloztak körbe, illetve szereltek fel RPG-rácsokkal, amelyek áthatoltak a műszaki akadályokon, felrobbantották / áttörték a fizikai védelmet, és a bázisokon belüli célok ellen utat nyitottak a mögöttük haladó öngyilkos merénylet(ek) számára. Más esetekben a jelentősen átalakított busz vagy teherautó golyóálló üveggel vagy acéllemezrel védett vezetőfülkéje mögött egy páncélozott tornyot vagy felül nyitott küzdőteret alakítottak ki több fegyveres számára, akik lefogyó tűzzel biztosították, hogy a robbanóanyaggal megrakodott járművük a lehető legközelebb juthasson a célponthoz. Ezek az eszközök futurisztikus megjelenésük miatt – a kultuszfilmre utalva – kapták a „Mad Max” elnevezést. (Többek között zsákmányolt T-55-ös harckocsit, BVP-1 lövészpáncélost³, MT-LB és BTR-152-es harcjárművet is módosítottak öngyilkos küldetésekre.) A gépjárműves merénylet a városok védelménél a belső utcákban, házakba rejtve várakoztak, majd a fent köröző drónok nyújtotta helyzetképet elemezve, a parancsnokok a fenyegetett irányokba tudták csoportosítani őket, és ott csapást mértek a támadó erőkre.

Ezekhez az egyszer használatos mozgó bombákhoz – amelyek gyakorlatilag pótolni hivatottak a hiányzó nehéztüzérséget – egyedi lehetőséget biztosított, hogy előállításukhoz saját hátszágukban rendelkeztek idővel, szakértelemmel, műhelyekkel, anyagi erőforrásokkal. A területvesztéssel és a fokozódó katonai nyomással ezeknek az eszközöknek a hatékonysága sokat romlott, aggasztó módon azonban már felbukkantak Nigériában és Szomáliában is.

A helyszínek és módszerek bemutatása nyomán látható, hogy egyes harccsoportok milyen sokoldalúan és változó szerepekben, az igényekhez és lehetőségekhez alkalmazkodva használják az eredetileg civil célra készült, átalakított és felfegyverzett gépjárműveket. Új fejlesztéseik a bűnüldöző szervek és a rivális csoportok ellen – akár öngyilkos küldetésben – irányulnak. A gerillák és irreguláris hadviselést is folytató félkatonai és különleges műveleti erők körében a felfegyverzett gépjárművek a Kalasnyikov megfelelőjének tekinthetők, hiszen könnyen kezelhetők és megbízhatóak, ugyanakkor ütőképes eszközök. [17] Mivel a harctereknek még kétségtelenül sokáig szereplői lesznek, ugyanúgy érdemes lesz megbarátkozni a *technicals*, *non-tec* vagy *vimit*

kifejezésekkel a magyar nyelvhasználatban, ahogy ez a *Humvee* és az MRAP kifejezésekkel történt.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- [11] „It’s the vehicular equivalent of the AK-47.” vagyis az ilyen jármű az AK-47 gépjárműves megfelelője a gerillák szemében – nyilatkozta egy volt Ranger. in: Ravy Somaiya: *Why rebel groups love the Toyota Hilux* www.newsweek.com/why-rebel-groups-love-toyota-hilux-7419 Letöltés: 2020.12.08.;
- [12] Latorraca, Matteo. 2014. *Technicals: the vehicles that changed the asymmetric conflicts* www.geopolica.info/technicals Letöltés: 2020.11.28.;
- [13] https://russiandefpolicy.blog/tag/uaz-3163 Letöltés: 2020.12.05.;
- [14] Finkel, Max. 2019. *The Pickup Truck for the Next Toyota War Isn’t a Toyota At All* www.jalopnic.com/the-pickup-truck-for-the-next-toyota-war-isnt-a-toyota-1836715824/am Letöltés: 2020.11.30.;
- [15] Trevithick, Joseph. 2018. *US Special Operators Want a Super Vehicle They Can Disguise As Different Civilian Trucks* https://www.thedrive.com/the-war-zone/19062/us-special-operators-want-a-supertechnical-that-transforms-into-different-civilian-truck Letöltés: 2020.11.30.;
- [16] https://tanks-encyclopedia.com/modern/Mexico/Narco_Tanks/amp Letöltés: 2020.12.08.;
- [17] Azevedo, Mario Joaquim. 2005. *Roots of Violence: A History of War in Chad*, London, Routledge;
- [18] https://theglobalobservatory.org/2019/12/situation-libya-can-may-get-much-worse/ Letöltés: 2020.12.10.;
- [19] https://www.voanews.com/middle-east/warring-libya-rivals-sign-truce-tough-political-talks-ahead Letöltés: 2020.12.10.;
- [20] hu.pinterest.com/pin/112027109463812943/?lp=true 2020.11.30.;
- [21] reddit.com/r/Warthunder/comments/dqczly/toyota_nonstandard_technical_antitank_vehicle Letöltés: 2020.11.30.;
- [22] https://www.google.com/amp/s/pikabu.ru/story/kolesa_igil_na_chem_peredvigayutsya_siriyskie_terroristy_4297584%3fview=amp Letöltés: 2020.12.04.;
- [23] www.tacomahq.com/3402/syrian-rebels-toyota-hilux-pickups Letöltés: 2020.12.04.;
- [24] El video que muestra el poder militar del capo mexicano ‘el Mencho’ (Youtube video) Letöltés: 2020.12.08.

JEGYZETEK

- 1 Command, Control, Communication, Computing, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance – vezetési, irányítási, kommunikációs, számítógépes, hírszerzési, megfigyelési és felderítési keretrendszer.
- 2 2013-ban egy texasi vízvezeték-szerelő eladta Ford F250-esét egy autókereskedőnek. A gépkocsi egy árverést követően Törökországon keresztül Szíriába került, és egy Aleppónál készült felvételén tűnt fel, amelyen a ZPU géppuskával felszerelt Forddal egy csecsen csoport pózolt. NEVILLE, Leigh – DENNIS, Peter: *Technicals – Non-Standard Technical Vehicles from the Great Toyota War to modern Special Forces* p. 54.
- 3 Cseh-szlovák gyártmányú, a szír hadseregben rendszeresített BMP-1.